

SPORT & SOCIETY

OVER SPORT & SOCIETY

Sport & Society is zowel een focusgebied van de Universiteit Utrecht als een landelijk netwerk van onderzoekers dat de maatschappelijke betekenis van sport wil begrijpen en vertaalt naar consequenties voor het bestuur en organisatie van de sport. Meer informatie? Zie www.uu.nl/sportandsociety en www.sportandsociety.nl.

Grensoverschrijdend gedrag bij sporters met een beperking

Grensoverschrijdend gedrag is alom aanwezig in de sport. Bestaande onderzoeken richtten zich voornamelijk op prevalentiecijfers, maar tot op heden is er weinig aandacht geweest voor de culturele aspecten die het ontstaan en voortbestaan van grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden. Verder is er zelden gekeken naar sporters met een beperking, hoewel zij volgens eerdere studies een risicogroep zijn. De Universiteit Utrecht heeft samen met het Mulier Instituut, in opdracht van Gehandicapten Sport Nederland, een onderzoek gedaan naar hoe sportverenigingen met leden met een beperking omgaan met grensoverschrijdend gedrag.

DOOR: INGE CLARINGBOULD EN VIDAR STEVENS

Daarbij hebben we ook onderzocht wat de rol van de omgeving, met name van de naastbetrokkenen, is bij het ontstaan van onveilig of grensoverschrijdend gedrag. In deze bijdrage bespreken we de belangrijkste uitkomsten van dit onderzoek. We laten daarbij zien dat nog niet alle verenigingen met sporters met een beperking veiligheidsmaatregelen nemen tegen grensoverschrijdend gedrag, en dat de ondersteuning aan sporters met een beperking in het voorkomen en oplossen van grensoverschrijdend gedrag soms vraagt om een informele oplossing in plaats van een formele aanpak.

Wat is grensoverschrijdend gedrag?

In dit onderzoek gebruikten we een definitie van grensoverschrijdend gedrag die het dynamische karakter van het fenomeen benadrukt. Grensoverschrijdend gedrag gebeurt zelden opeens of uit het niets. Uit getuigenissen blijkt dat *grensoverschrijdend gedrag een proces is waarbij de grens tussen dader(s) en slachtoffer(s) over wat gepast en ongepast gedrag is (langzaam) erodeert en het slachtoffer aangetast wordt in zijn of haar persoon*. Grensoverschrijdend gedrag kent verschillende uitingsvormen, zoals seksueel grensoverschrijdend gedrag (SGG), fysiek grensoverschrijdend gedrag (FGG), emotioneel grensoverschrijdend gedrag (EGG), en verwaarlozing. Het is niet zo dat deze uitingsvormen altijd los van elkaar bestaan; het komt vaker voor dat er sprake is van een combinatie van uitingsvormen. Het geleidelijke karakter van grensoverschrijdend gedrag kenmerkt zich door een 'aanloop', waarin sprake is van onveilig gedrag, een situatie die escaleert en grensoverschrijdend is, en tenslotte een proces van verwerking van het trauma. In al deze fasen spelen betrokkenen, zoals (mede)sporters, trainers, bestuurders, vertrouwenspersonen en/of

VOORKOMEN EN OPLOSSEN VAN GRENDOVERSCHRIJDEND GEDRAG BIJ SPORTERS MET EEN BEPERKING VRAAGT SOMS OM EEN INFORMELE OPLOSSING IN PLAATS VAN EEN FORMELE AANPAK.

ouders een belangrijke rol als onderdeel van de directe omgeving waarin grensoverschrijdend gedrag zich kan voordoen, aangepakt wordt, en verwerkt kan worden.

Handvatten bieden

Het al dan niet signaleren van, en/of ingrijpen bij grensoverschrijdend gedrag heeft een grote impact op het verergeren of verminderen van dit gedrag. Het doel van ons onderzoek was daarom tweeledig: inzicht bieden in hoe sportverenigingen met sporters met een beperking grensoverschrijdend gedrag tegengaan en op basis van getuigenissen hand-

vatten bieden voor het verbeteren van de veiligheid voor sporters met een beperking binnen hun sportomgeving. Hiervoor voerden we een literatuurstudie uit, gevolgd door een secundaire analyse van Verenigingspaneldata uit 2021 over maatregelen die sportverenigingen nemen om grensoverschrijdend gedrag in hun vereniging te voorkomen. Ook hebben we dertien interviews over ervaringen van grensoverschrijdend gedrag met sporters met een beperking, hun ouders/verzorgers en trainers/coaches, vertrouwens(contact)personen en bestuurders uitgevoerd.

Hoger risico voor sporters met een beperking

Ons onderzoek bevestigt dat sporters met een beperking een verhoogd risico hebben op grensoverschrijdend gedrag. Dit komt doordat sporters met een beperking in grotere mate afhankelijk zijn van ondersteuning bij het uitoefenen van hun sport. Een sporter vertelde bijvoorbeeld dat ze nooit tegen haar trainer in durfde te gaan omdat ze dacht: "Ik kan er nu wel iets van zeggen, maar over een half uur moet ik weer vragen of ze m'n jas aan doet..." Daarmee zijn sporters met een beperking

kwetsbaarder voor eventuele grillen van personen in hun naaste omgeving en vaak zijn ze zich daarvan bewust. Ook het gebruik van de ruimte, zoals de accommodatie, kan vervelende ervaringen opleveren. Zo vertelde een sporter met een beperking over het gebruik van de douche-ruimte. Zij realiseerde zich dat het onvermijdelijk was dat ze aangeraakt zou moeten worden door een begeleider als ze wilde douchen. Omdat ze dat niet prettig vond, dacht ze liever thuis.

Veiligheidsmaatregelen in sportverenigingen

Verenigingen nemen diverse maatregelen om grensoverschrijdend gedrag te voorkomen. Op basis van een secundaire analyse van Verenigingspaneldata uit 2021 blijkt dat de helft van alle Nederlandse sportverenigingen een vertrouwenspersoon heeft, 40 procent van de verenigingen een VOG verplicht stelt voor haar vrijwilligers en een derde gedragsregels opstelt om grensoverschrijdend gedrag te voorkomen. Sportverenigingen die ook leden met een beperking hebben, nemen deze maatregelen vaker; al kan deze uitkomst ook verklaard worden doordat het hier vaak gaat om grote sportverenigingen.

Deze maatregelen versterken weliswaar de veiligheid in de vereniging, maar garanderen een veilig sportklimaat nog onvoldoende. Kleine sportverenigingen worstelen met het borgen van de minimale veiligheidsbasis vanwege het beperkte aantal vrijwilligers. Tegelijkertijd maken kleinere verenigingen in ons onderzoek kenbaar dat er bij hen veel hulp is voor, en toezicht op mensen met een beperking, waardoor veiligheid vanzelfsprekend is en waardoor een VOG, gedragsregels en/of een vertrouwenspersoon overbodig zouden zijn.

Geen officiële melding

Bij verenigingen die wel veiligheidsmaatregelen nemen, zijn deze niet altijd effectief. Dat komt onder meer doordat de

“In de meeste gevallen is geen officiële melding gemaakt van grensoverschrijdend gedrag jegens sporters met een beperking”

gehanteerde reglementen en de vertrouwenspersoon binnen verenigingen vaak onbekend zijn. De maatregelen worden vaak wel op een ALV aangekondigd, maar daar zijn doorgaans weinig mensen aanwezig. Hierdoor dreigen de maatregelen hun functie te verliezen; van een onbekende maatregel wordt immers geen gebruik gemaakt.

Ten slotte valt in ons onderzoek op dat er in de meeste gevallen, waarin sprake was van grensoverschrijdend gedrag jegens sporters met een beperking, geen officiële melding wordt gemaakt. Dit kwam voornamelijk doordat betrokkenen de situatie onderling wisten op te lossen en dit verkozen boven een officiële procedure. Deze uitkomst bevestigt bovendien dat het Centrum Veilige Sport Nederland waarschijnlijk een beperkt beeld heeft van de prevalentie van grensoverschrijdend gedrag bij deze doelgroep; en tevens de wijze waarop het beste hulp geboden kan worden aan sporters met een beperking.

De omgeving van sporters met een beperking

Het onderzoek laat verder zien dat vormen van onveilig of grensoverschrijdend gedrag vrijwel altijd plaatsvinden in een specifieke verenigingscultuur, die zich kenmerkt door informele regels en gewoontes. We onderscheiden verschillende omgevingen waarbinnen grensoverschrijdend gedrag voorkomt: de fysieke, virtuele en sociale omgeving. Onveilige situaties uit ons onderzoek vinden met name plaats in de sociale omgeving. Bijvoorbeeld omdat er in de sportvereniging weinig aandacht, waardering en erkenning is voor sporters met een beperking en hun

specifieke grenzen en behoeften. Dit als gevolg van vooroordelen en discriminatie. Voorbeelden hiervan zijn: een trainer die sporters intimideert en geen tegenspraak duldt; een trainer die een sporter uitscheldt of beledigt, een coach die 'grappen' met een sporter uithaalt; of een scheidsrechter die te 'amicaal' omgaat met een sporter. En niet onbelangrijk zijn de voorbeelden waarbij een ouder, trainer of bestuurder niet ingrijpt als die getuige is van grensoverschrijdend gedrag.

Opvallend vonden wij dat geïnterviewden regelmatig vertelden over overdreven vijandige reacties op een sporter met een beperking die zelf grensoverschrijdend gedrag vertoonde, maar zich hiervan niet bewust was. Zo was er een jongen met een mentale beperking die waarschijnlijk onbedoeld een meisjesskleedkamer binnen liep. Hij werd daar weliswaar binnen enkele minuten weer uitgehaald, maar daarop stelden enkele verontwaardigde trainers van de vereniging de hele participatie van mensen met een beperking in de vereniging ter discussie. We zijn overigens ook diverse voorbeelden tegengekomen waar trainers, ouders en/of bestuurders op een zorgvuldige manier ervoor zorgden dat grensoverschrijdend gedrag in goed overleg werd opgelost, zonder betrokkenen over het hoofd te zien en de situatie te groot te maken.

Punten ter verbetering

Het hebben van leden meteen beperking vraagt om extra aandacht van een vereniging voor het thema veiligheid en voor het voorkomen van grensoverschrijdend gedrag. Op basis van ons onderzoek, willen we verenigingen advi-

seren om de volgende punten centraal te stellen:

- ✦ Aangezien veel verenigingen de minimale veiligheidsseisen (VOG, vertrouwenscontactpersoon en regels) om grensoverschrijdend gedrag op de sportvereniging te voorkomen nog niet op orde hebben, raden we aan ervoor te zorgen dat deze bij alle verenigingen gearandeerd zijn. Tegelijkertijd moeten bestuurders zich realiseren dat de echte aanpak van grensoverschrijdend gedrag gaat over interventies in de cultuur van de vereniging.
- ✦ In ons onderzoek kwamen voorbeelden aan de orde waarbij een informele oplossing in samenspraak met trainer en ouders in het belang van de sporter te verkiezen was boven een meer formele aanpak. Op basis hiervan vinden we het belangrijk om meer kennis en ervaring te delen over de verschillende manieren van omgaan met grensoverschrijdend gedrag en de rol die betrokkenen in de naaste omgeving hierin spelen.
- ✦ Ten slotte is het van belang om de positie van sporters met een beperking te versterken, zodat zij weten wat ze kunnen doen wanneer zij zelf of hun teamgenoten signalen van grensoverschrijdend gedrag waarnemen. Zij ontvangen immers, samen met de trainer/coach, waarschijnlijk als (een van de) eersten signalen van grensoverschrijdend gedrag. ●

Inge Claringboud is universitair hoofddocent aan de Universiteit Utrecht. Ze is een specialist op het gebied van gender en diversiteit en houdt zich bezig met vraagstukken van veiligheid en integriteit in de sociale omgang.

Vidar Stevens is bestuurskundige en governance-onderzoeker en werkt als universitair docent voor de Universiteit Utrecht. Zijn expertise ligt op governance- en integriteitsvraagstukken rondom criminele inmenging en grensoverschrijdend gedrag in de sport.